

ASPECTES SANITARIS DE LA VILA DE BERGA (1569-1760)

LLUÍS GUERRERO I SALA

Volum I

TESI DOCTORAL
UNIVERSITAT DE BARCELONA
DIVISIÓ DE CIÈNCIES DE LA SALUT
DEPARTAMENT DE SALUT PÚBLICA
UNITAT D'HISTÒRIA DE LA MEDICINA
DIRECTOR: PROF. JACINT CORBELLA I CORBELLA

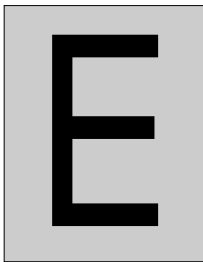

Capítol 3

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

CAPÍTOL 3

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

n la major part de Catalunya, els Centres d'Estudis Locals han estat uns grans dinamitzadors culturals i una eina de gran vàlua incorporada al territori per als coneixement dels detalls de les diverses realitats comarcals i locals, sobretot en aspectes relacionats amb el medi físic, història natural, història, etnologia i folklore, i molts d'altres. Això també és així en el cas del Berguedà. L'any 1979 se celebrà a Berga la XXIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos amb la voluntat de revifar la recerca; l'esdeveniment va ser molt concorregut. La tasca realitzada per molts estudiosos locals, i des d'un punt de vista corporatiu primerament pel *Centre d'Estudis Berguedans*, després per l'*Associació Cultural El Vilatà del Berguedà*, i actualment per l'*Àmbit de Recerques del Berguedà*, ha estat meritòria. Aquestes associacions han dut a terme un bon volum de recerca, i, a més, moltes vegades l'han materialitzat publicant els resultats en llibres de diverses línies editorials, i en revistes culturals com *L'Erol* o *El Vilatà*.

Malgrat aquest panorama, sorprèn que encara avui no s'hagi publicat una història de la Berga actual, feta amb rigor i d'acord amb els moderns corrents historiogràfics. Els referents encara són les dues obres d'en Vilardaga a cavall dels segles XIX i XX (1890 i 1919), i el llibre de mossèn Huch (1954) de fa més de mig segle, i d'aquests historiadors no disposem ni de les seves biografies. Aquestes mancances han afegit dificultats a la meva recerca, per la qual cosa he buscat una bibliografia de caire general, n'he utilitzat una altra més específica i sovint dispersa, i historiografia d'història de la medicina.

3.1. BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA GENERAL SOBRE BERGA

La historiografia de Berga és un poc abundós recull d'obres menors, moltes d'elles petites monografies, articles i comunicacions de congressos, però també existeixen algunes obres extenses i generals, totes antigues.

Actualment és de destacar l'absència d'una història de Berga que pugui ser llegida des d'una interpretació moderna i rigorosa. L'existència, però, d'importants historiadors

relacionats en la seva majoria amb l'Àmbit de Recerques del Berguedà fa que hi hagi l'esperança que aquesta necessària obra s'acabi fent realitat algun dia.

Tot seguit faré una relació d'algunes de les obres que contenen dades històriques sobre la vila, avui ciutat, sense pretendre ser exhaustiu, però exposant el més rellevant, a tall de florilegi.

1. AMAT, R. *Calaix de sastre*. Volum VIII. Barcelona, 1995. Edició a cura de Ramon Boixareu.
2. AMAT, R. *Calaix de sastre*. Volum IX. Barcelona, 1999. Edició a cura de Ramon Boixareu.
3. AMAT, R. *Calaix de sastre*. Volum X. Barcelona, 2003. Edició a cura de Ramon Boixareu.
4. ARMENGOU, JOSEP. *El Santuari de la Mare de Déu de Queralt*. Granollers, 1971. Editorial. Montblanch.
5. ARMENGOU, JOSEP. *L'escut de la ciutat de Berga*. Berga, 1972. Edicions del Museu Municipal.
6. ARMENGOU, JOSEP. *La Patum de Berga (Compilació de dades històriques, amb un suplement musical dels ballets de la Patum)*. Berga-Barcelona, 1994. Edicions del Museu Municipal. Reedició de Columna-L'Albí.
7. AA.VV. *XXIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Llibre d'Actes*. Berga, 1982. Ed. Centre d'Estudis Berguedans.
8. AA.VV. *Catalunya romànica*. Volum V. Barcelona, 1985. Editorial Enciclopèdia Catalana.
9. AA.VV. *Guia del Berguedà*. Berga, 1985. Editorial Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga.
10. AA.VV. *Cent imatges per a la història II. Berga, 1868-1950*. Gironella, 1994. Editorial Associació Cultural El Vilatà. Col·lecció *L'Escambell*, núm. 8.
11. BRAGANZA DE BORBÓN, MARIA DE LAS NIEVES DE. *Mis Memorias (Sobre nuestra campaña en Catalunya en 1872 y 1873 y en el Centro en 1874)*. 2 vols. Madrid, 1938. Editorial Espasa-Calpe.
12. BUSQUETS, JOSEP; MONTAÑÀ, DANIEL; PUJOL, JOAN; SERRA, ROSA. *Gironella. Notes històriques*. Gironella, 1999. Ed. Associació Cultural El Vilatà. Col·lecció *L'Escambell*, núm. 12.
13. CAMÓS, NARCÍS. *El jardín de María Plantado en el Principado de Cataluña*. Reedició. Girona, 1772. Impremta de Joseph Bro.

14. CAMPS I SURROCA, MANUEL; CAMPS I CLEMENTE, MANUEL. *La pesta de meitats del segle XVII a Catalunya*. Lleida, 1985. Editorial Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 355-356.
15. CARRERAS, F.; GOMIS, C. *Geografia General de Catalunya*. Barcelona, 1990. Casa Editorial Alberto Martín.
16. CASTANY, J.; SÁNCHEZ, E.; GUERRERO, LLUÍS; *et alii*. *El Berguedà: de la prehistòria a l'antiguitat*. Berga, 1990. Edit. Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga.
17. CATALÀ, P. *Els castells catalans*. Vol. v. Barcelona, 1976. Editorial Dalmau.
18. COSTA, D. *Memorias de la ciudad de Solsona y su Iglesia*. Barcelona, 1959. Editorial Balmes.
19. FARRÀS, JAUME. *La Patum de Berga*. 2ª edició. Barcelona, 1992. Ed. Labor.
20. FELIPÓ, RAMON. "Bibliografia i discografia de la Patum" a *Revista L'Erol*, suplement II. Berga, 2003. Número 21. Pàgs. 50-54.
21. FELIPÓ, RAMON. *El Corpus Christi de Berga*. Barcelona, 2005. Editorial El Mèdol. Fòrum 96.
22. FERRER, LL.; SERRA, R. *Un qüestionari de Francisco Zamora (1789)*. Barcelona, 1985. Editorial Estudis d'Història Agrària.
23. GARCÍA, O. *Corpus 1640. La revolta dels segadors*. Barcelona, 2004. Editorial Casals. Pàgs. 6-8.
24. GASSÓ, X.; PEDRALS, XAVIER. *Berga i la història dels catalans*. Berga, 2002. Edita: Casals d'Europa del Berguedà.
25. GAVÍN, JOSEP M. *Inventari d'esglésies. El Berguedà*. Barcelona, 1985. Artestudi Edicions.
26. HUCH, RAMON. *Notes històriques de la ciutat de Berga*. Berga-Barcelona, 1994. Facsímil editat per Columna-L'Albí. Berga-Barcelona.
27. JUNYENT, E. *El comtat de Berga en els segles X-XI*. Berga, 1969. Edicions del Museu Municipal.
28. MADDOZ, PASCUAL. *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España*. Madrid, 1845. Editorial Roca
29. MARTÍN, JOSEP M. DE; SISTACH, MANUEL. *La premsa periòdica bergadana de 1812 a 1969*. Berga, 1970. Edicions del Museu Municipal.
30. MIRET, J. *Los vescomtes de Cerdanya, Conflent y Bergadà*. Barcelona, 1901. Real Academia de Buenas Letras de Barcelona.

31. NOGUERA, JOSEP. *Visió històrica de la Patum*. Barcelona, 1992. Rafael Dalmau, editors.
32. PEDRALS, XAVIER. (1983): "Les carmelites a la ciutat de Berga" a *Revista L'Erol*. Berga, 1983. Número 7. Pàgs. 37-40.
33. POSTIUS, J. *Guia de Berga y su comarca y del Real Santuario de Queralt*. Madrid, 1916. Editorial del Corazón de María.
34. RIQUER, MARTÍ DE. *Guillem de Berguedà, Estudio Histórico, Literario y Lingüístico*. Poblet, Espluga de Fancolí, 1971. Editorial Abadia de Santa Maria de Poblet.
35. RIU, MANUEL. *Santa Maria de Montbenet*. Berga, 1966. Edicions del Museu Municipal.
36. SERRA I VILARÓ, JOAN. *Les baronies de Pinós i Mataplana*. 3 volums. Barcelona, 1930. Editorial Biblioteca Balmes.
37. SERRA, JOSÉ, PBRO. *Memoria de la Custodia Monumental de Berga*. Berga, 1944. Impremta y Fotografía D. Huch.
38. VILAR, PIERRE. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Volum III. Barcelona, 1966. Edicions 62. Pàgs. 26-27 i 166-167.
39. VILARDAGA I CAÑELLAS, JACINT. *Historia de Berga*. Barcelona, 1890. Editorial Luis Tasso.
40. VILARDAGA I CAÑELLAS, JACINT. *Efemérides Bergadanas*. Manresa, 1919. Imprenta y encuadernaciones de San José.
41. VILARDAGA I PUJOL, JACINT. *La ciudad de Berga y sus alrededores*. Berga, 1929. Edita: Exmo. Ayuntamiento de Berga.
42. VILLANUEVA, J. *Viaje literario a las iglesias de España*. València, 1821. Imprenta de Olivares.
43. VIÑAS, F. *Datos históricos sobre las epidemias de peste ocurridas en Barcelona*. Barcelona, 1965. Editorial Instituto Municipal de Historia, volum XV. Documentos y estudios. Ayuntamiento de Barcelona. Pàgs. 452-578.
44. ZAMORA, FRANCISCO DE. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona, 1973. Edició a cura de Ramon Boixareu.

Malgrat aquesta relació que he exposat, les obres que tracten la història de Berga amb més profundiment són la *Història de Berga*, de Vilardaga; les seves "Efemérides", i les *Notes històriques* de Ramon Huch. Tot i no disposar actualment d'una bona història de Berga, en els darrers anys l'Associació Cultural *El Vilatà*, de Gironella, i l'Àmbit de *Recerques del Berguedà*, de Berga, han publicat molts llibres amb aspectes històrics parcials. Igualment cal indicar que tant la revista d'informació general *El Vilatà* com també la revista cultural *L'Erol* tenen nombrosos articles de gran interès.

3.2. BIBLIOGRAFIA QUE RECALL ALGUNS TEMES OBJECTE DE LA TESI

La bibliografia necessària per a confegir un treball d'aquestes característiques és molt diversa. D'una banda, en fa falta per redactar temes generals sobre el medi geogràfic, històric, social, etc. D'altra, cal que n'hi hagi una de més especialitzada que doni suport a temes molt concrets, específics d'aquesta tesi.

La bibliografia especialitzada és ben diversa, i ha d'acomboiar la informació que completa la que trobo en els llibres parroquials de Berga.

En general, quan hom observa el contingut de la bibliografia que apporto, s'adona que resta encara molt per escriure sobre la història de Berga. La majoria de treballs són petits articles que donen llum a aspectes recòndits d'un passat la relació històrica del qual encara no ha estat contemplada globalment.

Molts d'aquests treballs han estat publicats a *L'Erol* o a *El Vilatà*, i d'altres formen part d'obres col·lectives, de comunicacions a congressos, d'articles a diaris i a miscel·lànies, i, fins i tot a calendaris.

Tampoc no ens ha de sorprendre que alguns treballs de relativa importància dedicats a temes que semblen fora del context de la meua recerca com els que estudien la Patum o la maxerina, parlin de l'època que investigo, tot i que moltes vegades en aquests estudis hi hagi referències d'interès a un passat més o menys remot.

Les ressenyes que exposo a continuació són títols de coneixement obligat per a emprendre una revisió de textos i de fets històrics de l'àmbit de la meua recerca.

1. ALONSO CARNERO, JOSÉ RAMÓN; AUSÍN HERVELLA, JOSÉ LUÍS. "Índex de la Revista Gimbernat. Vols 1 a 30 (1984-1998)" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Barcelona, 2000. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
2. AA.VV. *Bagà. La capital històrica de l'Alt Berguedà*. Bagà, 1988. Edita Ajuntament de Bagà.
3. AA.VV. *Borredà*. Berga, 1989. Edita Àmbit de Recerques del Berguedà.
4. BIBLIOGRAFIA MEDICAL DE CATALUNYA. INVENTARI PRIMER. Barcelona, 1918. Edita Associació General de Metges de Llengua Catalana.
5. CALBET I CAMARASA, JOSEP M. *Evolució ideològica de la Medicina*. Barcelona, 1983. Edita Laboratorios FHER, S.A.

6. CALBET I CAMARASA, JOSEP M.; ESCUDÉ I AIXALÀ, MANEL. "Aspectes històrics dels infants abandonats", a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum x. Barcelona, 1988. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Barcelona. Pàgs. 47-64.
7. CALBET I CAMARASA, JOSEP M.; CORBELLÀ I CORBELLÀ, JACINT. *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans*. Barcelona, 1981-1983. Edita Fundació Salvador Vives Casajuana i Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. 3 Volums.
8. CALBET I CAMARASA, JOSEP M.; VALLRIBERA I PUIG, PERE. *Medicina i Societat a l'Espluga de Francolí (Segles XVIII i XIX)*. Barcelona, 1990. Edita Publicacions i Promocions Universitàries, S.A.
9. CAMPS I SURROCA, MANUEL; CAMPS I CLEMENTE, MANUEL. "Estudi de la mort violenta a Lleida en el segle XVII", a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum IV. Barcelona, 1985. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 61-68.
10. CARDONER, A. "La cirugía en Barcelona en el siglo XVII antes de la fundación del Real Colegio de la misma Facultad (1700-1760)", a *Medicina e Historia*. Barcelona, 1973. Edita Uriach. Número 32.
11. CARDONER, ANTONI. *Història de la Medicina a la Corona d'Aragó (1162-1479)*. Barcelona, 1973. Edita Scientia.
12. CARRERAS I ROCA, MANUEL. "La peste en Catalunya durante el siglo XVII", a *Medicina e Historia*. Barcelona, 1967. Edita Uriach. Número 29.
13. CENS DE CATALUNYA ORDENAT EN TEMPS DEL REI PERE EL CERIMONIÓS. *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*. Vol. XII.
14. CHINCHILLA, ANASTASIO. *Anales históricos de la medicina en general y bio-bibliográficos de la española en particular*. València, 1841-1846. 8 volums. Edita López y Cia. y Mateu y Cervera.
15. CLARÀ I ARISA, JAUME; RIERA I FONTS, CARLES. "Joan d'Alòs i Serradora (1617-1695): síntesi biobibliogràfica" a *Revista Modilianum*. Moià, 1995. Número 12. Pàg. 3-32.
16. CORBELLÀ I CORBELLÀ, JACINT. "Evolució històrica de la Medicina Catalana" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la*

Ciència. Volum XXII. Barcelona, 1994. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.

17. CORBELLA I CORBELLA, JACINT. *Història de la Facultat de Medicina de Barcelona. 1843-1985*. Barcelona, 1996. Edita Fundació Uriach 1838.
18. CORBELLA I CORBELLA, JACINT. "El còlera a Catalunya abans de l'obra de Ferran" a *Treball de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona, 1989. Volum XL.
19. CORBELLA, JACINT; CALBET, JOSEP M. "Bibliografia Històrica de la Sanitat Catalana. A-F" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XVI. Barcelona, 1992. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
20. CORBELLA, JACINT; CALBET, JOSEP M. "Bibliografia Històrica de la Sanitat Catalana. G-Mc" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XXIX. Barcelona, 1998. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
21. CORBELLA, JACINT; CALBET, JOSEP M. "Bibliografia Històrica de la Sanitat Catalana. Me-Ri" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XXXVI. Barcelona, 2001. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
22. CORBELLA I CORBELLA, JACINT; CALBET I CAMARASA, JOSEP M.; ESCUDÉ I AIXELÀ, MANUEL; CAMPS I SURROCA, MANUEL. "Els arxius parroquials com a font de dades sanitàries", a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XX. Barcelona, 1993. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 261-279.
23. CORNET I ARBOIX, RAMON N. "Algunes nissagues d'apotecaris manresans dels segles XVII-XVIII" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XV. Barcelona, 1991. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 71-73.
24. CORNET I ARBOIX, RAMON N. "Inventaris d'apotecaris manresans del segle XVII" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XXVII. Barcelona, 1997. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 25-29.
25. COSTA, M. DOLORS; FARRÀS, JAUME. *Corpus Berguedà i Administradors. 1619-1987*. Berga, 1987. Edita Àmbit de Recerques del Berguedà.

26. CURTO I SOLER, CONRAD. *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de Sant Feliu de Cabrera, Sant Genís de Vilassar, Sant Joan de Vilassar i Santa Creu de Cabrils*. Barcelona, 2000. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
27. FÀBREGAS, MIQUEL. *Inventari de l'Arxiu Parroquial de l'església de la Mare de Déu dels Àngels de Casserres del Berguedà*. Barcelona, 1999. Treball inèdit.
28. FOLCH, ARTEMI. *Les Universitats de Catalunya al tombant del segle XVIII*. Barcelona, 1972. Rafael Dalmau editors.
29. GALOBART I SOLER, JOSEP. "La biblioteca del doctor Jaume Morató (metge moianès entre 1682-1712)" a *Revista Modilianum*. Moià, 1995. Número 12. Pàgs. 45-54.
30. GORINA, NÚRIA. "La Academia Médico Práctica en la epidemiología barcelonesa del setecientos (1770-1800)" a *Medicina e Historia*. Barcelona, 1988. Edita Uriach. Número 22.
31. GORINA, NÚRIA. *Josep Pascual i Campo. Una aportació desconeguda en la medicina catalana del set-cents*. Barcelona, 1991. Edita Fundació-Museu d'Història de la Medicina de Catalunya.
32. IGLÉSIES, JOSEP. *El cens del comte de Floridablanca. 1787*. Barcelona, 1970. Edita Fundació Salvador Vives Casajoana. 2 volums.
33. IGLÉSIES, JOSEP. *El fogatge de 1553*. Barcelona, 1979. Edita Fundació Salvador Vives Casajoana.
34. IGLÉSIES, JOSEP. "Demografia històrica i actual", a *Revista del Centre d'Estudis del Berguedà, I*. Berga, 1982. Edita Centre d'Estudis Berguedans.
35. IGLÉSIES, JOSEP. *El fogatge de 1497*. Barcelona, 1991. Edita Fundació Salvador Vives Casajoana. 2 volums.
36. JORDI GONZALEZ, RAMON. *Colectanea de "speciers", mancebos boticarios, boticarios, farmacéuticos practicantes de farmacia y farmacéuticos en Cataluña. (1207-1997)*. Girona, 2003. Edita Fundació Uriach 1838.
37. LAÍN ENTRALGO, P. *Historia de la Medicina*. Barcelona, 1982. Edita Salvat.

38. LLORENS I SOLÉ, ANTONI. *Solsona i el Solsonés en la història de Catalunya*. 2 volums. Lleida, 1987. Edita Virgili-Pagés, S.A.
39. LÓPEZ GÓMEZ, JOSÉ M. "Documentación sobre historia de la Salud Pública conservada en la Cátedra de Historia de la Medicina de la Universidad de Barcelona" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XII. Barcelona, 1989. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
40. LÓPEZ PIÑERO, JOSÉ M. "Hace... trescientos años" a *Investigación y Ciencia*. Abril de 1968. Número 115. Pàgs. 4-6.
41. MADDOZ, PASCUAL. "El Principat de Catalunya" a *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España*. 2 volums. Barcelona, 1985. Edita Curial.
42. MARTÍNEZ VIDAL, ÀLVAR; PARDO TOMÁS, JOSÉ. "Un programa, dues acadèmies: Jaume Bonells i el foment de la medicina i de les ciències naturals a Barcelona (1766-1786)" a *La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona als segles XVIII i XIX. Història, ciència i societat*. Barcelona, 2000. Edita Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica. Pàgs. 137-164.
43. MASSONS I ESPLUGAS, JOSEP M. "L'impacte de la creació del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona sobre els cirurgians de Manresa" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XV. Barcelona, 1991. Edita Seminari Pere Mata de de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 191-203.
44. MASSONS I ESPLUGAS, JOSEP M. *Francesc Puig (1720-1797) i els cirurgians del seu temps*. Barcelona, 1993. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
45. MASSONS I ESPLUGAS, JOSEP M. "Els estudiants del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, al segle XVIII" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XXI. Barcelona, 1994. Edita Seminari Pere Mata de de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 1-65.
46. MASSONS I ESPLUGAS, JOSEP M. "La Facultat de Medicina i Cirurgia d'Oscà i els catalans" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XXX. Barcelona, 1998. Edita Seminari Pere Mata de de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 193-205.
47. MASSONS I ESPLUGAS, JOSEP M. *Història del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona (1760-1842)*. Barcelona, 2002. Edita Fundació Uriach 1838.

48. MASSONS, JOSEP M.; ESCUDÉ I, MANUEL. *Estudiants de l'antic Col·legi de Cirurgia de Barcelona (1760-1842)*. En premsa.
49. MONTAÑÀ I BUCHACA, DANIEL; PUJOL I ROS, JOAN. "El Col·legi de Cirurgians, confiters i cerers de la vila de Berga (1744)" a *Revista L'Erol*. Berga, 1993. Número 40. Pàgs. 33-36.
50. PALAU I SOLER, JUAN DE. *El Buen Párroco según el Concilio Trentino, y ulteriores disposiciones de la Santa Madre Iglésia, que para modelo á los de la diócesis de Solsona propone El M. Yltre. Sr. D. Juan de Palau y Soler, vicario capitular y gobernador eclesiástico de la misma*. Solsona, 1857. Edita Seminari Conciliar de Solsona.
51. PETIT I GUINOVART, MÀRIUS. "Referències bibliogràfiques en l'obra de *Corde Hominis Disquisitio Physiologico-Anatomica* de Joan d'Alòs" a *Revista Modilianum*. Moià, 1995. Número 12. Pàgs. 33-34.
52. PIULACHS, P. "Honorarios de los trabajos y operaciones de cirugia segun tarifa redactada en 1774 por el Colegio de Barcelona" a *Medicina e Historia*. Barcelona, 1970. Edita Uriach. Número 66.
53. PUJOL I ROS, JOAN. *Notes Biogràfiques de Metges i Cirurgians de la vila de Gironella (1668-1936)*. Gironella, 1992. Edita Associació Cultural El Vilatà. Col·lecció *L'Escambell*, número 1.
54. PUJOL I ROS, JOAN. "Aspectes sanitaris de la vila de Gironella en el segle XVIII", a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XIII. Barcelona, 1990. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 201-214.
55. PUJOL I ROS, JOAN. "L'epidèmia de febres malignes de l'any 1735 a la vila de Berga", a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum XV. Barcelona, 1991. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàg. 227-236.
56. PUJOL I ROS, JOAN. "Gironella a finals del segle XVIII segons un document de l'època" a *Revista El Vilatà*. Gironella, 1991. Número 91. Pàg. 91.
57. PUJOL I ROS, JOAN. *Personal sanitari documentat a la parròquia de Santa Eulàlia de Berga entre els anys 1700 i 1725*. Barcelona, 1988. V Congrés d'Història de la Medicina Catalana.
58. RIERA I FONTS, CARLES. "Farmacèutics moianesos dels segles XVII-XIX" a *Revista Modilianum*. Moià, 1995. Número 12. Pàgs. 55-72.

59. RIERA TUÈBOLS, S. "La ciència de la Guerra del Francés a la Revolució de Setembre. La Restauració de la Universitat de Barcelona" a *Història de la Cultura Catalana*. Vol. v (Romanticisme i Renaixença 1800-1860).
60. RUBIÓ BORRÀS, MANUEL. *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*. 2 volums. Barcelona, 1915-1916. Edita Libreria Verdaguer.
61. SÁNCHEZ AGUSTÍ, FERRAN. "Metges sallentins. Segles XV-XIX" a *Revista L'Esparver*. Sallent, 1987. Número 74. Pàgs. 15-18.
62. SAULEDA I ROIG, JAUME; LEGARRE I BEGUE, FREDERIC. "Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Sant Pol de Mar (segle XVIII)" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum xxvii. Barcelona, 1997. Edita Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona. Pàgs. 47-64.
63. TORRES AMAT, FÈLIX. *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*. Barcelona, Sueca, 1973. Edita Curial. Documents de cultura-facsímils.
64. UREÑA I LLETJÓS, JOSEP. *Autors de la comarca del Berguedà i les publicacions periòdiques de la comarca*. Des de l'inici de la impremta al 1999. Gironella, 2000. Edita Associació Cultural El Vilatà. Col·lecció *L'Escambell*, número 22.
65. USANDIZAGA I SORALUCE, MANUEL. *Historia del Real Colegio de Cirugia de Barcelona (1760-1843)*. Barcelona, 1964. Edita Instituto Municipal de Historia de la Ciudad.

3.3. HISTORIADORS DE BERGA

L'absència d'una història de Berga analítica i dins dels actuals corrents historiogràfics, m'ha fet mirar enrere per tal d'esmentar alguns dels personatges que han dedicat la seva atenció a publicar obres generals o parcials sobre la història berguedana.

No han estat gaires els historiadors que han mostrat interès pel passat de la vila, però és de justícia recordar-ne alguns dels més rellevants.

Antoni Bach i Riu

Nat a Berga l'any 1917. Es tracta d'un capellà-historiador. Estudià al seminari de Solsona i exercí de rector de diverses parròquies del Bisbat de Solsona, entre elles Bellpuig, Ribera d'Ondara, Granyena, Anglesola, Preixana, Rialb, Olius, Navès i Linya.

La seva llarga dedicació a la història el va dur a ser nomenat pel bisbe director del Museu Diocesà de Solsona i, posteriorment, arxiver de l'Arxiu Diocesà de Solsona.

Ha publicat uns quants llibres d'història de diversos indrets del bisbat de Solsona, com per exemple Navès. Entre les seves obres destacaré *Història de Cardona: la vila a l'època ducal i moderna*.

Ha publicat un gran nombre de monografies, articles i comunicacions a congressos, i també és autor de capítols de la seva zona d'estudi dins d'obres de caràcter general. Pel que fa a la temàtica historicomèdica, té algun treball publicat a la revista *Gimbernat*, com per exemple *Arxiu de la casa Pallarès de Solsona, dipositat a l'Arxiu Diocesà de Solsona*.

No ha publicat treballs sobre Berga, però la vila surt esmentada moltes vegades i per diversos motius en els seus treballs d'història d'altres indrets.

Investigador incansable, encara continua treballant i exposant els resultats de les seves investigacions.

Enric Bartrina i Coromines

Nascut a Gironella l'any 1934. És un membre destacat del grup de capellans-historiadors. Va estudiar al seminari de Solsona i ha exercit de rector en diversos llocs del bisbat de Solsona, del qual n'ha estat secretari.

Com a fruit del seu pas per la parròquia de Guardiola de Berguedà, va publicar l'obra *El castell de Guardiola*, editat a Berga l'any 1985. Entre altres poblacions, ha estat rector de Navès, Linya, i Olius.

La seva dedicació a la història l'ha dut a ser l'actual director de l'Arxiu Diocesà de Solsona, que ara ha traslladat a un altre indret, ampliat i modernitzat.

Té una gran quantitat d'obra escrita: llibres, monografies, articles i comunicacions a congressos. A la revista Gimbernat va publicar l'any 1991 *Situació sociosanitària de Navès (Solsonès), a les darreries del segle XIX*.

Darrerament ha col·laborat amb el volum corresponent al bisbat de Solsona a la publicació d'una obra general sobre història de l'Església.

Actualment segueix de director de l'Arxiu Diocesà i du una vida molt activa en l'àmbit de la recerca documental i historiogràfica.

Josep Carreras i Balaguer

Nat a Berga l'any 1936. Estudiós autodidacte, ha estat regidor de Cultura de Berga, director del Museu Municipal i és, sens dubte, el gran arqueòleg de Berga i del Berguedà, i mestre d'arqueòlegs.

És el descobridor d'una ingent quantitat de jaciments de la comarca, alguns dels quals molt importants no solament per al Berguedà sinó per a tot el país; entre ells i en l'àrea de Berga i rodalies, el de la Font del Ros (Paleolític Superior, Mesolític, i també amb elements posteriors), el de Ca l'Oliaire (Neolític), Can Galta (Neolític), abrics de la Roca Roja (Neolític), cova de Can Maurí (Neolític), Balma dels Ossos (Calcolític), dolmen del Mercadal (Bronze). La llista fóra inacabable i sempre incompleta.

El seu estudi més conegut és *L'estratigrafia de la Canal dels Avellaners, muntanya de Queralt*, publicat l'any 1979, ampliat a *La Canal dels Avellaners*, l'any 1990, on descriu una seqüència estratigràfica que va des del Neolític Mitjà fins a l'actualitat.

Ha editat monografies, ha participat en obres col·lectives, articles i comunicacions de congressos, ha estat cofundador i primer president de la Societat d'Arqueologia del Berguedà.

A banda del món de l'arqueologia, és un gran erudit en tots els temes de cultura relacionats de prop o de lluny amb la seva comarca. Tots aquests mèrits l'han dut al reconeixement d'arreu de Catalunya: ha rebut el guardó de Cultura de la ciutat de Berga, i, actualment, continua treballant amb plenitud.

He tingut l'honor de treballar amb ell en diverses excavacions i publicacions de prehistòria i d'arqueologia del Món Antic i Medieval del Berguedà, i he après de les seves qualitats humanes i coneixements especialitzats. Ha col·laborat en alguns aspectes d'aquesta tesi, i m'enorgulleixo de la seva amistat.

Josep Maria de Martín i Gassó

Nascut a Berga l'any 1920. Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona. Aristòcrata descendent d'una de les famílies nobles que apareix en aquesta tesi, ha estat un referent berguedà en el món de l'art i la cultura.

Entre els seus treballs d'història cal destacar l'estudi publicat amb Manuel Sistach sobre la premsa local de Berga, i les petites cròniques dels calendaris de la farmàcia Cosp.

Les seves obres més conegudes són pictòriques, reculls de poemes, cartells, programes, dissenys de portades de llibres, etc.

Traspassat a Berga el gener de 2005, ha deixat una profunda petja i una obra important i diversa.

Jaume Farràs i Farràs

Nat a Berga l'any 1950. Sociòleg doctorat a París amb una tesi sobre la Patum.

La seva obra principal, signada conjuntament amb Maria Dolors Costa, és *Corpus Berguedà i Administradors (1619-1987)*, que té com a mèrit llistar tots els administradors de la festa al llarg de 368 anys.

Ramon Huch i Guixer

Nat a Berga l'any 1864 en el si d'una família tradicional. Estudià per a capellà al seminari de Solsona i, posteriorment, es doctorà en Teologia a la Universitat Pontifícia de Toledo.

Va ser arxiver de la Comunitat de Preveres de Berga, cosa que li facilità l'accés a tota la documentació de l'esmentada comunitat i a la dels arxius eclesiàstics.

Fruit d'aquesta ocupació va ser l'obra *Notes històriques de la ciutat de Berga*, llibre de 274 pàgines editat en català l'any 1955 i reeditat en format facsímil el 1994. Aquest llibre conté molts retalls d'informació sobre la història de l'església local i sobre altres institucions i fets de Berga.

Home d'ideologia carlina, dirigí el periòdic carlí local *El Castell Berguedà* i publicà diversos articles i obres menors.

També fou autor d'obra lírica de la qual destaca el llibre de poemes *Lo Florayre de Queralt*.

Morí a Caldes d'Estrac l'any 1927.

Daniel Montaña i Buchaca

Nat a Berga l'any 1956. Llicenciat en Medicina, ha estat i és un dels pilars de la recerca historicomèdica al Berguedà i comarques veïnes.

Es doctorà en Medicina l'any 1987 amb la tesi *Aspectes sanitaris del terme i vila de Terrassa en els segles XVI, XVII i XVIII*.

És un dels valors destacats de la Societat Catalana d'Història de la Medicina i col·laborador habitual de la revista *Gimbernat*, en la qual ha publicat un bon nombre de treballs.

Ha escrit diversos llibres, monografies, articles i comunicacions a congressos. Recordaré títols com *Els estudis de Medicina a la Universitat Literària de Solsona, Metges i cirurgians baganesos del segle XVIII, La història de la medicina i la premsa comarcal i local*, entre molts altres.

Una part de la seva obra l'ha escrit amb Joan Pujol i Ros. Actualment segueix molt actiu en la seva recerca.

Josep Noguera i Canal

Nascut a Avià l'any 1942. Estudiós de temes berguedans, ha col·laborat amb l'Àmbit de Recerques del Berguedà.

La seva obra més destacada és *Visió històrica de la Patum de Berga*, publicada a Barcelona l'any 1992.

Té publicacions diverses sobre Berga, entre les quals cal esmentar el llibre sobre el Canal Industrial. També ha publicat diversos articles i col·laboracions en temes d'història de Berga dins d'obres generals, com ara *Homes del Catalanisme* i *Diccionari Bibliogràfic*, entre altres.

Xavier Pedrals i Costa

Nascut a Bagà l'any 1956. És arxiver de l'Arxiu Històric Comarcal del Berguedà, i historiador de Berga i de la comarca.

La seva obra més coneguda és *Pere Tomic. Històries i llegendes: el passat segons la noblesa*, publicat a Bagà l'any 1998.

Entre els seus nombrosos mèrits hi ha l'ordenació dels fons de l'arxiu que dirigeix, la qual cosa facilita la tasca d'altres investigadors.

Ha estat autor del llibre *El Berguedà a través del temps: resum d'història*, publicat l'any 1990. Pere Tomic ha estat tractat per ell en diversos llibres i publicacions. Ha

escrit nombrosos articles i ha estat i és col·laborador dels mitjans de difusió i de la revista *L'Avenç*.

És un referent de la recerca històrica de Berga i del Berguedà.

Joan Pujol i Ros

Nascut a Gironella l'any 1959. Historiador autodidacte dedicat en especial a la història de la medicina.

Ha estat membre molt actiu de la desapareguda Associació Cultural El Vilatà del Berguedà, i actualment és membre de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut.

Entre les seves nombroses obres cal citar el seu llibre *Relacions de parentiu entre nissagues de sanitaris berguedans*, publicat a Manresa l'any 2003, obra que li valgué el VI premi d'Història de la Medicina Catalana "Oleguer Miró i Borràs" l'any anterior.

Té molta més obra escrita, sobretot participant en obres col·lectives, com ara *Gironella. Notes històriques, Cent imatges per a la història de Gironella. 1885-1975, Cent imatges per a la història (II). Berga, 1868-1950*, i moltes altres.

Ha escrit una bona quantitat d'articles i de comunicacions a congressos d'història de la medicina. Entre aquestes obres de menor extensió citaré el treball *El Col·legi de cirurgians, confiters i cerers de la vila de Berga (1744)*, que signa amb Daniel Montaña i Buchaca.

És un investigador en plena activitat al qual agraeixo extraordinàriament la seva col·laboració en aquesta tesi i li testimonio la meva amistat.

Bonaventura Ribera i Ribó

Nat a Berga l'any 1879. Estudià per a capellà i exercí aquesta vocació, que el portà a ser secretari de la Junta de la Coronació de la Mare de Déu de Queralt i professor del col·legi Dr. Saló.

La seva obra cabdal va ser *Memòria històric-descriptiva del Santuari de Ntra. Sra. de Queralt*, publicada a Barcelona l'any 1904.

Va publicar una monografia sobre el santuari de la Mare de Déu de Corbera. També va ser el redactor del capítol sobre el Berguedà de l'*Àlbum Meravella*.

Escriptor d'articles en el butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, del qual va ser delegat a Berga. També va escriure diversos articles a la premsa local berguedana.

Morí a Berga l'any 1931.

Joan Santamaria i Rovira

Nascut a Gironella l'any 1888. Com alguns altres historiadors de Berga, fou eclesiàstic. Va ser capellà del bisbat de Solsona, del qual va arribar a ser secretari, i també xantre de la catedral d'aquella ciutat.

L'obra principal de mossèn Santamaria va ser *Memòria del monestir de Sant Pere de la Portella i de tot el seu abadiat i baronia*, llibre publicat a Solsona l'any 1935, reeditat en format facsímil a Gironella l'any 1986.

També va escriure una història i novena de Queralt que tingué molt d'èxit entre els habitants de Berga, lloc on morí l'any 1967.

Dolors Santandreu i Soler

Nada a Berga l'any 1955. És una molt activa investigadora local i del Berguedà, del qual ha treballat molts aspectes inèdits.

Entre les seves obres destacades citaré la que signa amb Isabel Casellas, *Creus del Berguedà*.

La seva bibliografia és important; ha fet treballs d'impacte com el referit als castells de la comarca, ha participat en la redacció de diversos llibres i ha escrit nombrosos articles.

Actualment segueix activa en la seva línia de recerca.

Rosa Serra Rotés

Nada a Puig-reig l'any 1958. Historiadora estretament relacionada amb la recerca històrica de tot el Berguedà, en especial amb la seva part meridional, i vinculada a l'Àmbit de Recerques del Berguedà.

Ha publicat, entre altres obres de mèrit, el llibre *Aproximació a la història de Puig-reig*, editat a Manresa l'any 1982.

Ha estat autora de molts llibres i articles sobre història de la mineria, de la indústria tèxtil, i sobre art de la comarca, com, per exemple: *Guia de l'Art del Berguedà*, obra que ha escrit conjuntament amb Anna Bernadich i Montserrat Rota.

Actualment és directora del Museu de les Mines de Cercs, i és un dels actius més importants de la recerca històrica del Berguedà.

Ramon Viladés i Llorens

Nat a Sant Mateu de Bages l'any 1940. També és un destacat membre del grup de capellans–historiadors. En el seu exercici pastoral ha passat per Puig-reig, la Pobla de Lillet, Berga, Bagà, i actualment és rector d'Avià.

Ha estat sempre un gran afeccionat a la història i a la fotografia. La seva obra més destacada és *Les muralles de Bagà al segle XIV*, editada a Berga l'any 1996.

Ha publicat moltes altres obres, com *Cal Pons*, *El Santuari del Paller*, *La Polifònica de Puig-reig*, i un bon nombre d'articles, fotografies sobre patrimoni, i ha fet importants col·laboracions en obres generals sobre Catalunya, editades per Enciclopèdia Catalana.

Ha fet una meritòria tasca cultural i de difusió des de l'Àmbit de Recerques del Berguedà, i actualment és membre de la comissió de cultura del bisbat de Solsona i membre de la junta del Museu Diocesà i Comarcal.

Segueix actiu i la seva obra té continuïtat.

Jacint Vilardaga i Cañellas

Nasqué a Berga l'any 1856 en el si d'una família de llarga tradició política local. Va estudiar Dret i més endavant estudià per a notari. Des de ben jove va palesar la seva afeció per la història local, a la qual dedicà tota la seva vida.

En la seva època no va ser ben vist per tothom. Com sol passar entre els que es dediquen a temes similars, va tenir algun desencontre amb un gran prehistoriador i historiador coetani, mossèn Joan Serra i Vilaró, que en alguna de les seves publicacions el titllà de "*pseudohistoriador de Berga*". Alguns el van acusar de poc rigorós, d'haver consultat poca documentació; avui sembla que això no era cert, i que al seu entorn s'ordí una llegenda interessada.

Entre les seves obres principals destaca la *Historia de Berga*, llibre de 377 pàgines, editat l'any 1890 en llengua castellana. També escriví *Efemérides bergadanas*, obra de 416 pàgines, publicada l'any 1919, en castellà. Publicà altres obres menors, com *Descripció de Berga i sos encontorns*, *La Llegenda de la Torre de la Minyona de Cardona*, *Col·lecció de cançons populars*, i algunes obres de ficció, com *El abuelo*, *La pubilla del castell*, etc. L'any 1905 fundà la revista *La Bergitania*.

La seva ideologia política, conservadora, el va dur a ser diputat provincial, i la seva obra cultural li permeté l'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Morí a la seva ciutat l'any 1936. La desídia ha aconseguit que no s'hagi fet ni una reedició facsímil de la seva *Historia de Berga* ni de les *Efemérides bergadanas*.

3.4. COMPARANCES AMB ESTUDIS SIMILARS D'ALTRES LLOCS DE CATALUNYA

L'Edat Moderna és un període ampli de temps que té, però, un volum de documentació proporcionalment insuficient per a l'estudi d'alguns episodis i fets de la història de la medicina. El nombre de llibres i de documents de referència no il·lustren amb prou detall tots els aspectes de la ciència i de la praxi mèdiques; aquest panorama canvia a partir dels inicis de l'Edat Contemporània.

Aquesta insuficiència documental a l'hora d'interpretar l'àmbit assistencial i la repercussió de les teories mèdiques entre la població, ha fet que en els darrers anys se cerqués la manera d'investigar, de baix cap a dalt, les dades sanitàries.

Aquesta nova font de dades sanitàries s'ha trobat als arxius parroquials. Entre l'aplicació del concili de Trento i la reglamentació del Registre Civil, l'estament universitari ha descobert que els arxius parroquials ens forneixen –de baix cap a dalt– aquesta informació de la reproducció humana i dels seus problemes de salut, de les malalties i dels qui les patien i dels qui les tractaven.

Les dades dels llibres sacramentals de les parròquies poden ser estudiades des de diverses perspectives. Donen informació sobre història general i de l'Església, sobre sociologia, demografia, toponímia, onomàstica, sanitat, etc.

Entre nosaltres, l'estudi que encapçala la llista que adjuntem va ser el pioner en aquest aspecte; aquest estudi va ser un exemple per a la ja llarga llista d'investigadors que han cregut d'interès aquesta línia de recerca a la qual s'ha donat impuls i rigor des del Departament de Salut Pública i Legislació Sanitària de la Universitat de Barcelona.

Malgrat tot, l'eix ideològic d'aquesta tasca i el seu origen ha estat l'obra *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans*, iniciada l'any 1981 pels doctors Josep M. Calbet i Camarasa i Jacint Corbella i Corbella. Una de les fonts de cerca de personal sanitari són aquests arxius parroquials als quals em refereixo; també n'hi ha d'altres, com ara els arxius de protocols notariais, de la Corona d'Aragó, dels municipis, etc. El *Diccionari* és ara una obra viva, actualitzada constantment, i ha esdevingut una empresa col·lectiva, a la qual tots els qui integren aquesta llista adjunta hi han aportat el seu esforç i dedicació, i molts d'ells han fet del seu estudi la seva tesi doctoral. Aquesta llarga llista de treballs que genèricament solen anomenar-se *Aspectes Sanitaris*, és la següent:

- 1. Camps i Clemente, Manuel; Camps i Surroca, Manuel (1983):**
Aspectes sanitaris de l'arxiu de Sant Joan de Lleida. Barcelona (Seminari Pere Mata). Editat com a llibre (Pub. Seminari Pere Mata, núm. 9).
Analitza el segle XVII. Revisa 28.216 inscripcions i aporta 418 sanitaris.

2. **Montañà i Buchaca, Daniel** (1986): *Aspectes sanitaris dels arxius de les parròquies del terme de Terrassa als segles XVI, XVII i XVIII*. Tesi Universitat de Barcelona (UB). Editat en forma resumida com a llibre (1987, Pub. Seminari Pere Mata núm. 24). Revisa 22.052 inscripcions i aporta 189 sanitaris.

3. **Sánchez Ripollès, Josep** (1986): *Dades i esdeveniments mèdics del segle XVIII a la comarca de l'Alt Camp*. Tesi UB. Facultat de Medicina de Reus. Editat com a llibre, Valls (Institut d'Estudis Vallencs, pub. núm. 25) 1989. Revisa 74.523 inscripcions i aporta 251 sanitaris.

4. **Escudé i Aixelà, Manuel** (1986): *"Aspectos sanitarios del archivo de la iglesia de San Bartolomé y Santa Tecla de Sitges en el siglo XVIII (1710-1800)"*. Tesi UB. Revisa 19.301 inscripcions i aporta 107 sanitaris.

5. **Fernández Fernández, Luis** (1987): *"Aspectos sanitarios del archivo de la catedral de Tarragona. Siglo XVIII"*. Tesi UB. Revisa 60.646 inscripcions i aporta 558 sanitaris.

6. **Vicente Guillén, Antonio** (1987): *"Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales del Vendrell (Baix Penedès) (1580-1800)"*. Tesi UB. Revisa 24.494 inscripcions i aporta 184 sanitaris.

7. **Zurdo Peláez, José Luis** (1988): *"Aspectos sanitarios del archivo de la Iglesia de Sant Antoni Abat de Vilanova i la Geltrú en el siglo XVIII"*. Tesi UB. Revisa 29.475 inscripcions i aporta 244 sanitaris.

8. **Perpinyà i Gutiérrez, Carles** (1988): *Aspectes sanitaris de la regió central del Baix Llobregat Segles XVI-XVII*. Tesi UB. Revisa 36.113 inscripcions i aporta 170 sanitaris.

9. **Grasa i Muro, José Luis** (1988): *"Aspectos sanitarios del archivo diocesanal de la catedral de Tarragona: 1550-1700"*. Tesi UB. Revisa 54.731 inscripcions i aporta 465 sanitaris.

10. **Dicenta i Sousa, Manuel** (1989): *"Aspectos sanitarios del archivo de la Parroquia de la Purificación de Santa Maria de Ciutadella (1566-1666)"*. Tesi UB. Revisa 23.503 inscripcions i aporta 59 sanitaris.

11. **Spuch i Sànchez, Juan A.** (1990): *"Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales de la iglesia de San Justo y Pastor de Barcelona. Siglo XVII"*. Tesi UB. Revisa 21.804 inscripcions i aporta 644 sanitaris.

- 12. Calbet i Camarasa, Josep M^a; Vallribera i Puig, Pere** (1990): *Medicina i Societat a l'Esplugu de Francolí (segles XVIII i XIX)*. Editat com a llibre: Barcelona Pub. Seminari Pere Mata, núm. 38. Revisa 42.462 inscripcions i aporta 213 sanitaris.
- 13. Curtó i Soler, Conrad** (1990): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de Sant Joan de Vilassar i de la Santa Creu de Cabrils, en els segles XVI, XVII i XVIII*. Tesi UB. Revisa 42.725 inscripcions i aporta 160 sanitaris.
- 14. Remón y Gil, Julio** (1990): *Aspectos sanitarios del archivo de la parroquia de Santa Ana de Buñuel (Navarra) (1566-1989)*. Tesi UB. Editat de forma resumida com a llibre (Pub. Seminari Pere Mata, núm. 47) 1991. Revisa 25.823 inscripcions i aporta 64 sanitaris. Si bé està dins del mateix model de recerca, el seu àmbit se situa fora dels Països Catalans, i, pel fet d'estudiar només una vila petita, la recerca s'allarga fins als temps actuals.
- 15. Riera i Socasau, Joan Carles** (1990): *Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales del Valle de Arán. Siglos XVII-XVIII*. Tesi UB. Revisa 18.340 inscripcions i aporta 100 sanitaris.
- 16. Pujol i Bertrán, Antoni** (1990): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de Pollença. Segle XVII*. Tesi UB. Revisa 24.135 inscripcions i aporta 90 sanitaris.
- 17. Barquinero i Mànez, Margarita** (1991): *Aspectos sanitarios de la parroquia de Sant Just i Pastor en el siglo XVIII*. Tesi UB. Revisa 41.584 inscripcions i aporta 679 sanitaris.
- 18. Trujillo-Bencomo Izquierdo, Neldo** (1991): *Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales de Arenys de Mar y Arenys de Munt en el siglo XVIII*. Tesi UB. Revisa 31.745 inscripcions i aporta 144 sanitaris.
- 19. Pau i Roigé, Jordi** (1991): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials del Priorat (segles XVI-XVIII)*. Tesi UB. Facultat de Medicina de Reus. Editat de forma resumida com a llibre (Publ. Seminari Pere Mata, núm. 50), 1992. Revisa 83.712 inscripcions i 534 sanitaris.
- 20. Álvarez Galera, Miquel Angel** (1992): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de Sant Sadurní d'Anoia, Sant Pere Riudebitlles, Gelida i parròquies del terme de Subirats (Alt Penedès). Segles XVI, XVII i XVIII*. Tesi UB. Revisa 29.355 inscripcions i aporta 182 sanitaris.

- 21. Vilardell i Ynaraja, Miquel** (1992): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de la comarca d' Osona: el Lluçanès. Segles XVI, XVII i XVIII*. Tesi UB. Revisa 70.290 inscripcions i aporta 242 sanitaris.
- 22. Toll i Clavero, Josep R.** (1992): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Sant Martí de Sant Celoni. 1567-1800*. Tesi UB. Revisa 20.001 inscripcions i aporta 243 sanitaris.
- 23. Aldea i Bueno, Joan Manuel** (1993): *“Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales de Santa Coloma de Centelles y Sant Fruitós de Balenyà de los siglos XVI-XVIII”*. Tesi UB. Revisa 26.119 inscripcions i aporta 113 sanitaris.
- 24. Torras i Sallés, Joaquim** (1993): *“Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales del arciprestazgo de Sant Joan de les Abadesses durante los siglos XVI, XVII i XVIII”*. Tesi UB. Revisa 43.747 inscripcions i aporta 161 sanitaris.
- 25. Rodríguez Cros, Josep R.** (1993): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Vinaròs. 1539-1800*. Tesi UB. Revisa 37.996 inscripcions i aporta 190 sanitaris.
- 26. Masferrer i Anglada, Margarida** (1994): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Santa Maria de Ciutadella*. Tesi UB. Revisa 54.912 inscripcions i aporta 107 sanitaris.
- 27. Sallés i Planas, Lluís** (1994): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Solsona (1565-1700)*. Tesi UB. Revisa 22.671 inscripcions i aporta 133 sanitaris.
- 28. Cahisa i Mur, Manuel** (1994): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de l'Església de Sant Esteve d'Olot (1600-1699)*. Tesi UB. Revisa 31.485 inscripcions i aporta 163 sanitaris.
- 29. Ramis i Pujol, Josep** (1994): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Santa Maria de Mataró durant els segles XVI, XVII i la primera meitat del XVIII*. Tesi UB. Revisa 66.166 inscripcions i aporta 635 sanitaris.
- 30. Roselló i Rodríguez, Carles** (1994): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Sant Esteve d'Olot durant el segle XVIII*. Tesi UB. Revisa 67.633 inscripcions i aporta 457 sanitaris.

- 31. Lladó i Bertran, Francesc Xavier** (1994): *Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Sant Pere de Reus. 1588-1700*. Tesi UB. Revisa 36.959 partides i aporta 226 sanitaris.
- 32. Grau Galtés, Josep** (1994): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de l'antiga vegueria de Ripoll. Ripoll-Campdevàrol, segles XVI, XVII, XVIII*. Tesi UB. Revisa 30.745 inscripcions i aporta 247 sanitaris.
- 33. Heiman Cella, Miquel** (1995): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de la Vall de Tenes (Baronia de Montbui) durant els segles XVII i XVIII*. Tesi UB. Revisa 41.859 inscripcions i aporta 280 sanitaris.
- 34. Lemonche Aguilera, Consol** (1995): *Aspectes sanitaris dels Arxius parroquials de Vilanova i la Geltrú. Segle XVI i XVII*. Tesi UB. Revisa 15.840 inscripcions i aporta 122 sanitaris.
- 35. Vila Fumàs, Antoni** (1995): *Aspectes Sanitaris de l'arxiu de la parròquia de Sant Ot, de la Seu d'Urgell. Segles XVII i XVIII*. Tesi UB. Revisa 29.543 inscripcions i aporta 351 sanitaris.
- 36. Griso Marzo, Marc** (1997): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de la Ribera d'Ebre. Segles XVII, XVIII i XIX*. Tesi UB. Revisa 41.961 inscripcions i aporta 260 sanitaris.
- 37. Sabaté Augé, Núria** (1998): *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de la Cerdanya. Segles XVI, XVII, XVIII i XIX*. Tesi UB. Revisa 23.106 inscripcions i aporta 82 sanitaris.

La relació conté 37 treballs, dels quals 35 són tesis doctorals de Medicina, i els altres dos, numerats amb l'1 i el 12, són importants obres de referència sobre aquesta temàtica.

Actualment s'han estudiat més d'un milió registres, per la qual cosa aquest tipus d'estudis esdevé un corpus historiogràfic d'una magnitud que ningú no pot menystenir, que ha proporcionat una ingent quantitat de coneixements i que constitueix una via de recerca encara poc explotada.

La meua tesi doctoral sobre Aspectes Sanitaris de l'Arxiu Parroquial Santa Eulàlia de Berga revisa 27.408 registres i aporta 215 sanitaris.

En general, els llibres sacramentals de les parròquies són:

- Els de naixements
- Els de confirmacions
- Els de matrimonis
- Els de defuncions

A aquests llibres hom pot afegir-hi altres d'eclesiàstics, com els de les congregacions, confraries, d'acompliment pasqual, etc., dels quals també es poden extreure dades d'interès.

Fonamentalment, els estudis se solen centrar en la recerca de personal sanitari i en l'anàlisi sanitària de la població, considerada aquesta tant individualment com en conjunt. Tot això, sense perdre de vista la contextualització en l'espai i en el temps en la història de la medicina.

També és important en aquests moments, quan ja hi ha tot un seguit d'estudis realitzats, veure quina superfície de territori català s'ha abastat en aquest gran esforç col·lectiu fet a partir de cada investigador, i observar si els estudis mostregen les peculiaritats de la diversitat del territori, des de la costa fins prop dels cims, des de les planes a les més elevades serralades; en definitiva, la patocenosi i el seu reflex en la població, i els aspectes documentals d'aquesta interacció amb el territori.

Com ja he dit, aquesta no és, ni de bon tros, una via esgotada, i encara hi ha molta documentació i moltes àrees geogràfiques pendents d'estudi per part dels qui tenen el neguit de conèixer la història dels seus avantpassats i de la seva professió.

Aquesta línia de treball historicomèdica ha creat escola i ha donat al territori una possibilitat de participar amb el seu patrimoni, sense exclusions, en un projecte universitari de país.